

לקוטי תורה • פרשת עקב • מאמר 4

ארץ הרים ובקעות למטר השמים תשתה מים

”ארץ הרים ובקעות, למטר השמים תשתה מים”

הארץ שותה ”למטר” השמים, מפני שההתעוררות מלמטה מעוררת את המענה מלמעלה, כמו אמירת ”לחיים” המזמינה אמירת ”לחיים” בחזרה; וכמו חותם שמשאיר רושם הפוך, כך ה”מים” הענווים של הביטול מושכים גילוי גדול יותר מאהבה כאש. חסדו וסליחתו של ה', הנובעים מגדולתו האינסופית, שורים רק על מי שמשים את עצמו כשיריים.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ”ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

[/likuteitorah.com/he/likutei-torah/eikev/4](https://likuteitorah.com/he/likutei-torah/eikev/4)

הנקודה

הארץ שותה "למטר" השמים, מפני שההתעוררות מלמטה מעוררת את המענה מלמעלה, כמו אמירת "לחיים" המזמינה אמירת "לחיים" בחזרה; וכמו חותם שמשאיר רושם הפוך, כך ה"מים" הענווים של הביטול מושכים גילוי גדול יותר מאהבה כאש. חסדו וסליחתו של ה', הנובעים מגדולתו האינסופית, שורים רק על מי שמשים את עצמו כשיריים.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

המאמר שואל מדוע נאמר בדברים יא, יא שהארץ שותה "למטר", ולא "מן המטר". הוא פותח באדם, שנברא בצלם אלקים — כדוגמת חותם שהופך את הצורה שהוא מטביע: גדולתו של ה' למעלה מופיעה למטה כחסדו העניו של אברהם, "ואנכי עפר ואפר", היורד כמים, בעוד אהבת הנשמה עולה כאש. אלה הן ה"בקעות" וה"הרים" של הארץ — שתי צורות של אתערותא דלתתא. הביטול, ה"מים", מושך את המענה העליון, גילוי גלוי של אור אין סוף; לכן יעקב מזג מים ביין, וניסוך המים בחג הסוכות ממשיך למטה את הגשם של שמיני עצרת. לאחר מכן מסביר המאמר מדוע חסד נקרא גדולה: אצל ה' החסד נובע מגדולה שאין לה חקר, ארך אפים, "ארוך פנים", ואילו אצל הנבראים הקדושה היא ביטול, וחסדו של ישמעאל, שמקורו בשבירת הכלים, ניתן כדי להפגין את עצמו. משום כך י"ג מידות של "רחמים רבים" מגיעות רק אל "שארית נחלתו" — מי שמשים את עצמו כשיריים: רם ונישא שוכן עם דכא ושפל רוח.

מבנה

1	השאלה והחותם ההפוך	11
מדוע נאמר "למטר"; האדם כחותם שהופך את הצורה; חסדו של אברהם כמים הנובעים מהגדולה שלמעלה, אהבת הנשמה כאש; הרים ובקעות.		
2	המים מושכים יותר מן האש	21
שתי אהבות ושתי יראות; הביטול מושך גילוי גלוי מלמעלה; המים של יעקב בתוך היין; מיין נוקבין; ניסוך היין וניסוך המים.		
3	סוכות, שמיני עצרת ושאלת שמות	31
ניסוך המים מושך את הגשם של שמיני עצרת; "שארית נחלתו"; מדוע המקובלים הראשונים קראו לחסד "גדולה".		
4	חסד הנובע מגדולה אינסופית	5-41
אצל ה' החסד נובע מגדולה שאין לה חקר (ארך אפים, "ארוך פנים"); הנבראים הם כאין; הענווה של אברהם ושל יעקב; עץ חיים מדבר על החסד המוגבל של זעיר אנפין.		
5	החסד הקדוש וחסדו של ישמעאל	7-61
חסד דמ"ה והחסד הבלתי מוגבל של אריך אנפין; חסדו של ישמעאל, שמקורו בשבירת הכלים דתהו; להדיבק בחסד של עולם התיקון גם כשהדבר כרוך במחיר.		

רושם שקוע למטה מושך חותם בולט מלמעלה; הסטרא אחרא מקבלת רק באמצעות שבירת הכלים; הרו של אברהם צומח מתוך בקעתו.

"ג מידות של "רחמים רבים" שורות רק על מי שמשים את עצמו כשיריים; "מרום וקדוש אשכון... ואת דכא ושפל רוח".

חותם בולט וחותם שוקע

חותם בולט משאיר רושם שקוע, וחותם שקוע משאיר רושם בולט. המאמר משתמש בכך כדי להראות כיצד מידות שלמעלה מופיעות למטה בהיפוך, ומדוע הביטול שלמטה מושך גילוי גלוי מלמעלה.

ההתעוררות מלמטה (אתערותא דלתתא)

יוזמה אנושית שמושכת מענה אלוהי. כאן יש לה שתי צורות: אהבה כאש שעולה ("הרים") וביטול עניו ("בקעות", מים).

מיין נוקבין ומיין דוכרין

ה"מים הנקביים" שעולים מן המקבל וה"מים הזכריים" שבאים כמענה מן המשפיע: המים של הארץ ו"מטר השמים".

חסד דמ"ה

חסד שמקורו בביטול (מ"ה, "מה"): החסד הקדוש של אברהם ושל עולם התיקון, הנותן גם ממה שהוא עצמו זקוק לו.

חסד דישמעאל

נתינה בשפע שנועדה להפגין את העושר והגדולה של האדם, ורק מהמותר; היא התהוותה משבירת הכלים דתהו.

ארך אפים וזעיר אנפין

"ארך אפים", כלומר "ארוך פנים": הדרגה האינסופית שממנה נובע החסד מתוך גדולה, לעומת זעיר אנפין, "הפנים הקטנות", שמידותיו מדודות.

משים עצמו כשיריים

דרשת הגמרא על "שארית נחלתו": מי שמחשיב את עצמו כאין, ובכך נעשה כלי לרחמיו הרבים של ה'.

קטע 1 • 11

השאלה והחותם ההפוך

1 ארץ הרים¹ ובקעות² למטר השמים³ תשתה מים^{4,5,6}. (מענין ארץ הרים ובקעות ברכות ס"פ ראה

ובילקוט בשם הספרי ומענין למטר השמים ברכות בראשית פ"ג) (דט"ז ב')

"ארץ הרים ובקעות; למטר השמים היא שותה מים". (על "ארץ הרים ובקעות" ראו מדרש רבה בסוף פרשת ראה, וילקוט בשם הספרי; ועל "למטר השמים" — בראשית רבה, פרק 13.) (דף 16ב.)

המאמר פותח בדברים יא, יא, שבהם משה מתאר את ארץ ישראל כארץ הרים ובקעות השותה את מי הגשם מן השמים. בסוגריים מובאים מדרשים על הפסוק: על "ארץ הרים ובקעות" — מדרש רבה בסוף פרשת ראה והספרי כפי שהוא מובא בילקוט; ועל "מטר השמים" — בראשית רבה, פרק 13.

בשלח ר"פ כ"ה (קמ"א ג') בקהלת רבה בפסוק והארץ לעולם עומדת⁷ ור"פ כל הנחלים הולכים אל הים

גמרא פרק קמא דתענית (ד"ט ע"ב) פרק ב' דבבא בתרא (ד"ט סע"א [סוף עמוד א]).

[שמות רבה], בשלח, בתחילת פרק 25 (141ג); קהלת רבה על הפסוק "והארץ לעולם עומדת", ובתחילת [הקטע על] "כל הנחלים הולכים אל הים"; הגמרא, פרק ראשון של תענית (דף 9ב); פרק שני של בבא בתרא (דף 19, סוף עמוד א).

הרשימה ממשיכה עם שמות רבה על פרשת בשלח, קהלת רבה ושני מקומות בתלמוד, תענית ט ע"ב ובבא בתרא יט ע"א. כמה מהם דורשים את הפסוק שלנו: רבי יהושע מוכיח ממנו שהעולם שותה מן המים העליונים, וקהלת רבה משווה את הארץ לאדם: "אדם שותה והארץ שותה".

להבין מה שכתוב למטר כי ממטר הל"ל [הוה ליה למימר]. הנה כתיב כי בצלם אלקים עשה את האדם⁸ פי

צלם הוא צורה בולטת שכשמדפיסים בה נעשה שוקע כמבואר גבי רצועות של תפילין של

כדי להבין את הכתוב "למטר", שהרי היה צריך לומר "ממטר". והנה כתוב: "כי בצלם אלקים עשה את האדם". פירוש: צלם הוא צורה בולטת, שכאשר מטביעים באמצעותה נעשה שקע, כפי שמוסבר בעניין הרצועות של התפילין של

השאלה היא מדוע נאמר בפסוק "למטר", כלומר אל המטר, ולא "ממטר", אילו הארץ רק מקבלת את הגשם. התשובה פותחת באדם, שנעשה "בצלם אלקים" (בראשית ט, ו): צלם הוא צורה בולטת, כמו חותם, ומה שהוא מטביע בשעווה או בחומר נעשה שקע.

ראש שאדם הוא כחותם המתהפך^{9, 10, 11} משמאל של מעלה נעשה ימין למטה¹² [כן הוא במשנת חסידים בתיקון תפילין פרק י"ד אות ה' שהאדם הוא לגבי ז"א כחותם המתהפך ועיין מ"ש מענין רצועות דתש"ר [דתפילין של ראש] בד"ה שימני כחותם]¹³

ראש: שהאדם הוא כמו חותם המתהפך; משמאל שלמעלה נעשה ימין למטה. [כך נאמר במשנת חסידים, תיקון תפילין, פרק 14, סעיף 5: האדם, ביחס לז"א, הוא כמו חותם המתהפך. וראו גם את הכתוב בעניין הרצועות של תפילין של ראש, במאמר המתחיל "שימני כחותם".]

חותם הופך את מה שהוא מטביע: הכולט נעשה שקוע, והשמאל נעשה ימין. כך גם האדם, שנברא בצלם אלקים, משקף את המעלות שלמעלה בצורה הפוכה למטה. ההערה שבסוגריים מפנה למשנת חסידים, האומרת שהאדם הוא כמו חותם המתהפך ביחס לז"א, ולמאמר "שימני כחותם", המסביר זאת באמצעות הרצועות של תפילין של ראש.

והענין דכתיב לך ה' הגדולה והוא מדת חסדו שבאה מגדולתו ונהפך הוא למטה כדאשכחן באברהם אבינו ע"ה [עליו השלום] ואנכי עפר ואפר¹⁴ דהנה עיקר החסד להשפיע מחייו

והענין הוא שכתוב: "לך הוי' הגדולה", וזו מידת חסדו, שבאה מגדולתו. ואילו למטה הדבר מתהפך, כפי שמצינו אצל אברהם אבינו עליו השלום: "ואנכי עפר ואפר". שכן עיקר החסד הוא להשפיע ממה שאדם חי בו

הדוגמה הראשונה היא חסד. בפסוק "לך הוי' הגדולה" (דברי הימים א כט, יא), חסד ה' נמשך מגדולתו — מכך שהוא גדול לאין שיעור; ואילו למטה הדבר מופיע בהפוך, אצל אברהם, איש החסד, שאומר "ואנכי עפר ואפר" (בראשית יח, כז). חסד אמיתי נותן ממה שנחוצק לאדם עצמו.

ולא ממותרות שלו שזו מדת ישמעאל¹⁵ רק כמו שמצינו שבחזרתו פרע הקפותיו¹⁶ שלא לומר שחיך קודמין¹⁷ מפני שמשים עצמו כשיריים^{18, 19}

ולא מן המותרות שלו, שזו מידת ישמעאל; אלא כפי שמצינו שכאשר חזר, פרע את חובותיו באשראי, כדי שלא לומר "חיך קודמים", מפני שהוא מחשיב את עצמו לשיריים.

נתינה רק ממה שנותר נקראת "מידת ישמעאל". אברהם, בדרכו חזרה, הלך לפרוע את חובותיו (בראשית רבה מא, ג, כפי שמביא רש"י על בראשית יג, ג), ולא הסתמך על הכלל "חיך קודמים" (בבא מציעא סב ע"א); הוא יכול היה לעשות זאת מפני שהחשיב את עצמו לשיריים, ולא ייחס לעצמו חשיבות.

וזהו בחינת מים שיורדין לעולם למקום נמוך²⁰ [נמצא מבחי' מדת הגדולה שלמעלה נמשך למטה בחי' חסד דמ"ה [דשם מ"ה] שהוא הביטול להיות משים עצמו כשיריים

וזהו בחינת המים, שיורדים תמיד למקום נמוך. [נמצא שמבחינת מידת הגדולה שלמעלה נמשכת למטה בחינת חסד דמ"ה, שהיא הביטול שבהחשבת האדם את עצמו לשיריים;

חסדו של אברהם דומה למים, הזורמים תמיד אל המקום הנמוך ביותר: הוא נובע מענווה ולא מתחושת גדלות. הדברים שבסוגריים מסכמים: הגדולה של ה' למעלה משתקפת למטה כ"חסד דמ"ה", חסד ששורשו בביטול. מ"ה, שפירושו המילולי "מה?", מורה על ביטול — כפי שנאמר בפסוק 2 על חכמה, כוחמה.

וזהו הנמשל מחותם בולט שכשמדפיסים בו נעשה למטה בחיי שקיעה ועמ"ש בזה באריכות בד"ה שימני כחותם הני"ל]

וזהו המשל של חותם בולט, שכאשר מטביעים באמצעותו נעשה למטה שקע. וראו בהרחבה את הכתוב בעניין זה במאמר המתחיל "שימני כחותם" הנזכר לעיל.]

זהו מה שממחיש החותם הבולט: הגדולה שלמעלה מותירה למטה רושם שקוע של ענווה. הסוגריים מפנים לדיון המורחב במאמר "שימני כחותם".

והנה אהבת ה' בלב עמו כאש בוערה כדכתיב רשפיה רשפי אש²¹ כמו שהאש חפיצה בטבעה לעלות למעלה בשרשה כן נפשות בני ישראל חפצן לדבקה בה' ולצאת מהגוף

והנה, אהבת ה' שבלב עמו בוערת כאש, כמו שכתוב: "רשפיה רשפי אש". כשם שהאש, מטבעה, משתוקקת לעלות למעלה, אל שורשה, כך נפשות בני ישראל משתוקקות לדבוק בה' ולצאת מן הגוף.

הדוגמה השנייה היא אהבה. אהבת ה' בלבו של יהודי בוערת כאש, כפי שנאמר בפסוק "רשפיה רשפי אש" (שיר השירים ה, ו); כשם שהלהבה שואפת לעלות אל מקורה, כך הנשמה משתוקקת לדבוק בה', עד כדי רצון לצאת מן הגוף.

וזהו בחיי הסתלקות משמאל שלמעלה נעשה ימין למטה²² [ועמ"ש מזה ג"כ בסמוך בד"ה ויאכילך את המן]²³ וזהו שכתוב ארץ הרים ובקעות ובאתעדל"ת [ובאתערותא דלתתא] הנה.

וזו בחינת הסתלקות: מה שלמעלה הוא שמאל נעשה למטה ימין. [ועיין גם במה שנכתב על כך להלן, במאמר המתחיל "ויאכילך את המן"]. וזהו שנאמר: "ארץ הרים ובקעות". ובאתערותא דלתתא, הרי

המשיכה כלפי מעלה היא הסתלקות — השתוקקות הנשמה להיפרד מן הגוף — וגם היא חותם הפוך: מה שלמעלה הוא "שמאל", נראה למטה כ"ימין". אהבה וענווה אלו הן שמתוארות בפסוק כ"הרים ובקעות". ההערה שבסוגריים מפנה לדיון המקביל במאמר "ויאכילך את המן", המאמר הראשון בפרשה זו.

לפיכך הם ב' בחיי אש ומים [פ"י כי ארץ היא כנס"י] [כנסת ישראל]²⁴ יש בה הרים היינו אתעדל"ת [אתערותא דלתתא] בבחי' רצוא וזהו ענין כאברהם שקראו הר²⁵ כו'

יש אפוא שתי בחינות: אש ומים. [הביאור: "ארץ" היא כנסת ישראל, ויש בה "הרים" — כלומר, אתערותא דלתתא בבחינת רצוא; וזהו עניינו של אברהם, שקרא לה "הר" וכו'.

אתערותא דלתתא, היוזמה האנושית המעוררת תגובה מלמעלה, באה אפוא בשתי צורות: אש ומים. ההערה מבארת את הפסוק: "ארץ" היא כנסת ישראל, ו"הרים" שבה הם התנופה של הנשמה כלפי מעלה, בחינת רצוא, כפי שהגמרא אומרת שאברהם קרא למקום המקדש "הר" (פסחים פח ע"א).

והרים לשון רבים כי יש כמה בחי' הר יש אהבה בשמחה ויש במרירות כו'²⁶ כמ"ש מזה בד"ה

"הרים" נאמר בלשון רבים, מפני שיש כמה בחינות של "הר": יש אהבה בשמחה ויש [אהבה] במרירות וכו', כפי שנתבאר על כך במאמר המתחיל

"הרים" נאמר בלשון רבים, מפני שהתנופה כלפי מעלה מופיעה בכמה צורות, כגון אהבה בשמחה ואהבה במרירות. המאמרים "כי ההרים ימושו" ו"שימני כחותם" מרחיבים בכך.

כי ההרים ימושו ובד"ה שימני כחותם ודרך כלל הרים היינו אתעדל"ת [אתערותא דלתתא] בבחי' חותם בולט שמלמטה למעלה וזהו בחי' אש.

"כי ההרים ימושו", ובמאמר המתחיל "שימני כחותם". ובדרך כלל, "הרים" הם אתערותא דלתתא בבחינת חותם בולט, מלמטה למעלה; וזו בחינת אש.

בדרך כלל, "הרים" הם אתערותא דלתתא הפועלת כחותם בולט, העולה מלמטה למעלה. זו מידת האש.

אבל בקעות הוא בחי' חותם שוקע שמלמטה היינו בחינת ביטול ובחי' יראה בחי' משים עצמו כשיריים וע' מ"ש בד"ה שמע ישראל בפ' ונשב בגיא²⁷ כו'.^{28, 29, 30}

אבל "בקעות" הן בחינת חותם שוקע מלמטה, כלומר בחינת ביטול ובחינת יראה — בחינת מי שמים את עצמו כשיריים. ועיין במה שנכתב במאמר המתחיל "שמע ישראל", בביאור "ונשב בגיא" וכו'.

"בקעות" הן ההפך: חותם שוקע מלמטה — ביטול, יראה, והעמדת עצמו כשיריים. המאמר "שמע ישראל" מפתח עניין זה בביאור הפסוק "ונשב בגיא" (דברים ג, כט).

קטע 2 • 21

המים מושכים יותר מן האש

2 ובקעות לשון רבים כי יש ג"כ בחי' יראה תתאה ויראה עילאה כו' וכידוע אשר ד' אותיות הוי' הן דחילו

ורחימו רחימו ודחילו הרי ב"פ [ב' פעמים] רחימו וב"פ [וב' פעמים] דחילו.

ו"בקעות" נאמר בלשון רבים, משום שיש גם בחינות של יראה תתאה ויראה עילאה וכו'. וכידוע, ארבע אותיות הוי' הן דחילו ורחימו, רחימו ודחילו; הרי שיש כאן פעמיים רחימו ופעמיים דחילו.

גם "בקעות" נאמר בלשון רבים, משום שליראה יש שתי בחינות: יראה תתאה ויראה עילאה. כידוע, ארבע אותיות הוי' מכוונות לפי הסדר ליראה, לאהבה, לאהבה וליראה, ולכן יש שתי בחינות של אהבה ושתי בחינות של יראה.

ואפשר שזהו הרים ובקעות ב'חיי הרים ב' בחינות בקעות כו' והנה אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] הנמשך מלמעלה ע"י אתעדל"ת [אתערותא דלתתא] שבבחי' מים דלתתא גדולה ועליונה י ותר מאתעדל"ע [מאתערותא דלעילא]

ואפשר שזהו [הפירוש של] "הרים ובקעות": שתי בחינות של הרים ושתי בחינות של בקעות וכו'. והנה, האתערותא דלעילא הנמשכת מלמעלה על ידי אתערותא דלתתא שהיא בבחינת מים דלתתא, גדולה ונעלית יותר מהאתערותא דלעילא

אולי, כפי שרומזים הדברים שבסוגריים, לשונות הרבים "הרים" ו"בקעות" רומזות לשתי האהבות ולשתי היראות. מכאן חוזר המאמר לטענה העיקרית: המענה מלמעלה לאתערותא דלתתא שבבחינת "מים" גדול ונעלה יותר מהמענה לאתערותא דלתתא שבבחינת "אש".

הנמשך ע"י אש³¹ [כי מבחי' אתעדל"ת [אתערותא דלתתא] שבבחי' חותם בולט שמלמטה נמשך מלמעלה בחי' חותם שוקע ומאתעדל"ת [ומאתערותא דלתתא] שבבחי' שקיעה וביטול נמשך אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] גילוי בחי' חותם בולט

הנמשכת על ידי אש. [כי מאתערותא דלתתא שהיא בבחינת חותם בולט מלמטה, נמשכת מלמעלה בבחינת חותם שוקע; ומאתערותא דלתתא שהיא בבחינת שקיעה וביטול, נמשכת אתערותא דלעילא — גילוי בבחינת חותם בולט,

החסבר מבוסס על משל החותם: כאשר האתערותא מלמטה היא חותם בולט — אהבה של אש העולה למעלה — המענה מלמעלה מופיע כחותם שוקע. כאשר האתערותא מלמטה היא שקיעה וביטול, המענה מלמעלה מופיע כחותם בולט, כלומר כגילוי גלוי.

דהיינו גילוי אור א"ס בלי לבושים המסתירים ולא יכנף עוד³² כו' וכמ"ש כ"ז [כל זה] ע"פ שימני כחותם הנ"ל וא"כ אתעדל"ת [אתערותא דלתתא] שבבחי' מים

דהיינו גילוי אור אין סוף בלי לבושים המסתירים, "ולא יכנף עוד" וכו', וכמו שנתבאר כל זה על הפסוק "שימני כחותם" הנזכר לעיל. ואם כן, האתערותא דלתתא שהיא בבחינת מים,

הגילוי הגלוי הזה הוא אור אין סוף בלי הלבושים המסתירים אותו בדרך כלל, כפי שנאמר בישעיהו: "ולא יכנף עוד מור"ך" (ישעיהו ל, כ). מכאן מסיק המאמר את מסקנתו על האתערותא דלתתא שבבחינת "מים", שתובא בחלק הבא.

שהוא בחי' שקיעה וביטול משים עצמו כשיריים ממשיך אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] עליונה יותר ממה שנמשך על ידי אתעדל"ת [אתערותא דלתתא] בבחי' רשפי אש.

שהיא בבחינת שקיעה וביטול, כשאדם עושה את עצמו כשיריים ממש, ממשיכה אתערותא דלעילא נעלית יותר מזו הנמשכת על ידי אתערותא דלתתא שבבחינת "רשפי אש".

הביטול — "המים" שבכך שהאדם עושה את עצמו כשיריים — ממשיך מענה נעלה יותר מלמעלה מן האהבה הנוערת המתוארת כ"רשפי אש".

ואפשר לומר שזה מרומז ג"כ בפי ארץ הרים ובקעות שמחותם בולט שלמעלה נעשה למטה בחי שקיעה וביטול כו']

ואפשר לומר שגם זה נרמז בפירוש "ארץ הרים ובקעות": מן החותם הבולט שלמעלה נעשית למטה בחינת שקיעה וביטול וכו'.

הסוגריים מרמזים שגם "ארץ הרים ובקעות" עצמה רומזת לכך: מה שלמעלה הוא חותם בולט, מופיע למטה כשקיעה וביטול — ה"בקעות".

ולכן ארמי יעקב מים ליין³³ להמשיך ברכה עליונה יותר (וע' בזהר בלק דף קפ"ט סע"א [סוף עמוד א] בע"א [באופן אחר] קצת) וזהו למטר השמים תשתה מים כאדם השותה לחבירו שיחזור וישתה לו.³⁴

ולכן יעקב ערבב מים ביין, כדי להמשיך ברכה נעלית יותר (ועיינו בזהר, בלק, דף קפ"ט ע"א, ביאור מעט שונה). וזהו "למטר השמים תשתה מים": כמו אדם ששותה לחי חברו, כדי שחברו ישתה לחייו בתמורה.

לכן יעקב ערבב מים ביין: המים, היסוד השפל והעניו, ממשיכים ברכה נעלית יותר. כעת מתברר הפסוק: הארץ "תשתה מים" כלפי השמים, בדומה לאדם ששותה לחי חברו כדי שהחבר ישתה לחייו בתמורה, והשמים משיכים בגשם. הוזהר בבלק עוסק בנושא בדרך מעט שונה.

[פי' שזהו העלאת³⁵ מיין נוקבין להמשיך מיין דוכרין הנק' מטר השמים. ועמ"ש ע"פ אם בחקתי כו' בענין ונתתי גשמיכם³⁶ כו'.

]כלומר, זו העלאת מ"ן כדי להמשיך מ"ד, הנקראים "מטר השמים". ועיינו במה שנכתב על הפסוק "אם בחוקתי" וכו', בענין "ונתתי גשמיכם" וכו'.

במונחי הקבלה, המים העולים מלמטה הם מ"ן — מי הנוקבא, אתערותא של המקבל — והם ממשיכים מ"ד, מי הדכורא, השפע של המשפיע, הנקראים כאן "מטר השמים". הסוגריים מפנים למאמר על "אם בחוקתי" ולהסבר של "ונתתי גשמיכם בעתם" (ויקרא כו, ג-ד).

ואפשר עדיין י"ל [יש לומר] ג"כ ענין ניסוך המים³⁷ שהיה בחג הסוכות כל שבעת ימי החג. כי

ואפשר להסביר גם כך את ענין ניסוך המים, שהתקיים בחג הסוכות בכל שבעת ימי החג. כי

בדומה לכך, כפי שמרמזת התוספת בסוגריים, אפשר להסביר את ניסוך המים — יציקת מים על המזבח בכל אחד משבעת ימי חג הסוכות. התלמוד (תענית ב ע"ב) מוצא לכך רמז בתורה.

הנה ענין ניסוך היין הוא בחינת שמחה והוא כמו חותם בולט ששלמטה. בחי' שמחת הנפש באהבה רבה לה'.

ענין ניסוך היין הוא בחינת שמחה, והוא דומה לחותם בולט מלמטה: בחינת שמחת הנשמה באהבה רבה לה'.

ניסוך היין מבטא שמחה. הוא דומה לחותם בולט מלמטה: שמחת הנשמה באהבה הגדולה לה', הפורצת כלפי מעלה.

וזהו ענין שיר הלויים על היין. אבל ניסוך המים הוא בחיי חכמה כח מה³⁸ בחיי ביטול שהוא בחיי חותם שוקע שמלמטה.³⁹

וזהו ענין שירת הלויים על היין. אבל ניסוך המים הוא בחינת חכמה, כוח מה, בחינת ביטול, שהיא בחינת חותם שוקע מלמטה.

לכן שירת הלויים בבית המקדש לוותה את היין. לעומת זאת, ניסוך המים הוא בחינת חכמה, שהזוהר מכנה "כוח מה" — היכולת לביטול; זוהי בחינת חותם שוקע מלמטה.

קטע 3 • 31

סוכות, שמיני עצרת ושאלת שמות

3 והנה בשמיני עצרת אומרים מוריד הגשם^{40, 41} שזהו המשכת מ"ד [מ"ן דוכרין] מלמעלה להיות נקלט גילוי אור א"ס ב"ה

והנה, בשמיני עצרת אומרים "מוריד הגשם". פירוש הדבר הוא המשכת מים דכורין מלמעלה, כדי שגילוי אור אין סוף ברוך הוא ייקלט

בשמיני עצרת מתחילים לומר בתפילת העמידה "מוריד הגשם". בפנימיות, הגשם הוא המשכת מים דכורין — השפע שמלמעלה — כדי שגילוי אור אין סוף ייקלט בנשמות ישראל.

בנש"י [בנשמות ישראל] מקרב איש ולב עמוק⁴² ועמ"ש מזה בד"ה תורה צוה וע"ז נאמר למטר השמים תשתה מים שכדי להמשיך המשכה עליונה זו דמטר השמים שבשמיני עצרת.

בנשמות ישראל, "מקרב איש ולב עמוק". וראו מה שנכתב על כך במאמר המתחיל "תורה ציווה". ועל כך נאמר "למטר השמים תשתה מים": כדי להמשיך המשכה עליונה זו, "מטר השמים", בשמיני עצרת,

האור אמור להיקלט "מקרב איש ולב עמוק" (תהילים סד, ז), בעומק הפנימי ביותר של הנשמה; מאמר "תורה ציווה" עוסק בכך. הפסוק "למטר השמים תשתה מים" מתייחס לגשם של שמיני עצרת ולמה שממשיך אותו, כפי שנאמר בחלק הבא.

הוא ע"י ניסוך המים בחג הסוכות. וזהו המשל הנ"ל כאדם השותה לחבירו כדי שיחזור וישתה לו הדבר נעשה באמצעות ניסוך המים בחג הסוכות. וזהו המשל שהוזכר לעיל: אדם השותה לחבירו כדי שחברו ישתה לו בחזרה.

מה שממשיך את השפע הוא ניסוך המים בסוכות: המים שנשפכים למטה במשך שבעת הימים ממשיכים מלמעלה את ה"גשם" של שמיני עצרת. זהו הדימוי של אדם השותה לחבירו, כדי שחברו ישתה לו בחזרה.

והנה על פי זה יובן הפסוק מי אל כמוך נושא עון כו' לשארית נחלתו וארז"ל [ואמרו רבותינו זכרונם לברכה] כפ"ב [בפרק ב'] דר"ה [דראש השנה] (דף י"ז) ⁴³ דפ"י לשארית היינו למי שמשים עצמו כשיריים. ^{44, 45}

והנה, על פי זה יובן הפסוק: "מי אל כמוך נושא עון" וכו', "לשארית נחלתו". וחכמינו זכרונם לברכה אמרו בפרק השני של ראש השנה (דף י"ז), שפירוש "לשארית" הוא למי שמשים עצמו כשיריים.

אותו עיקרון מסביר את הפסוק במיכה ז, יח: "מי אל כמוך נושא עון... לשארית נחלתו". התלמוד (ראש השנה יז ע"א-ע"ב) מפרש "לשארית" כ"למי שמשים עצמו כשיריים": סליחתו של ה' מגיעה למי שמניח את עצמו בצד.

ויש לבאר תחלה ענין שבספרי מקובלים הקדמונים נק' המדות עליונות גג"ת [גדולה גבורה תפארת] גדולה גבורה תפארת היינו שמדת חסדו ית' נק' בשם גדולה

אך תחילה יש לבאר עניין זה: בספרי המקובלים הקדומים נקראו המדות העליונות גג"ת — גדולה, גבורה, תפארת. כלומר, מדת חסדו יתברך נקראת בשם "גדולה";

תחילה המאמר מעלה שאלה על שמות. המקובלים הקדומים, לפני הארז"ל, קראו לשלוש המדות הראשונות גדולה, גבורה ותפארת, כך שחסדו של ה' נקרא "גדולה".

רק בע"ח [בעץ חיים] נזכר הכל חג"ת [חסד גבורה תפארת] שנק' המדה בשם חסד ובפסוק כתיב ג"כ לך ה' הגדולה והגבורה ⁴⁶ כו'. ⁴⁷

ורק בעץ חיים הן נקראות חג"ת — חסד, גבורה, תפארת, כשהמדה נקראת בשם "חסד". וגם בפסוק נאמר: "לך ה' הגדולה והגבורה" וכו'.

רק בעץ חיים, תורת הארז"ל, נקראת המדה הראשונה חסד, וכך מתקבלת הסדרה חסד, גבורה, תפארת. ובכל זאת, הפסוק עצמו אומר "לך ה' הגדולה והגבורה", ומשתמש בשם הקדום; הפסקאות הבאות מסבירות מדוע החסד נקרא "גדולה".

קטע 4 • 41-5

חסד הנובע מגדולה אינסופית

4 והענין כי באמת בא"ס ב"ה לא שייך לומר שישפיע חסד רק מחמת כי לגדולתו אין חקר ⁴⁸ וכמ"ש ארץ אפים וגדל חסד ⁴⁹ כי

ההסבר הוא: באמת, ביחס לאין סוף ברוך הוא, אי אפשר לומר שהוא משפיע חסד, אלא משום ש"לגדולתו אין חקר", כמו שכתוב: "ארץ אפים וגדל חסד".

כעת המאמר מסביר מדוע חסד נקרא "גדולה". אצל ה', אין סוף, אין לחסד סיבה מלבד גדולתו שאין לה גבול: משום ש"לגדולתו אין חקר" (תהילים קמה, ג), הוא "ארץ אפים וגדל חסד" (תהילים קמה, ח). הביטוי "ארץ אפים" פירושו המילולי "ארוך פנים", והמאמר יפתח מכאן את הדיון.

הנה באור פני מלך חיים⁵⁰ ולהיותו ית' נקי ארך אפים ע"כ נמשך להיות וגדל חסד כו' וכמ"ש במ"א "באור פני מלך חיים"; ומכיוון שהוא יתברך נקרא "ארך אפים", לכן נמשך מכך להיות "גדל חסד" וכו', כפי שמבואר במקום אחר.

הפסוק "באור פני מלך חיים" (משלי טז, טו) קושר את החיים והטוב ל"פני" המלך. לכן, מכיוון שה' נקרא "ארך אפים", "ארוך פנים", מכך נמשכת בחינתו כ"גדל חסד".

ולכן הוא חסד אין קץ ותכלית לחסדו הטוב וזהו מדת רוב חסד^{51,52} עיין בזהר באדרת נשא (דקל"ג ע"ב)⁵³

לכן חסדו הטוב הוא חסד שאין לו סוף או גבול; וזוהי מידת "ורב חסד". עיינו בזהר, באדרת דנשא (דף קל"ג ע"ב). חסד הנובע מגדולה שאין לה גבול הוא עצמו חסד שאין לו גבול: אין סוף לחסדו הטוב. זו מידת "ורב חסד", אחת משלוש עשרה מידות הרחמים (שמות לד, ו), שהזוהר דן בה באדרת של פרשת נשא.

אמנם בחי' חסד זה שמצד הגדולה זהו דייקא במדת א"ס ב"ה אשר לגדולתו אין חקר כי הוא לבדו הוא הוא קדמון לכל הקדומים^{54,55} כי גאה גאה⁵⁶ כו'

אולם בחינת חסד זו, הנובעת מן הגדולה, שייכת דווקא למידת אין סוף ברוך הוא, ש"לגדולתו אין חקר"; שכן הוא לבדו הוא הקדמון לכל הקדומים, "כי גאה גאה" וכו'.

חסד הנובע מגדולה שייך רק לה', שגדולתו אכן אינה ניתנת למדידה. הוא לבדו "קדמון לכל הקדומים" ו"גאה גאה" (שמות טו, א), נעלה מכל דבר.

לכן לך הוי' דייקא הגדולה משא" בנבראים לא שייך מדה זו מאחר שהם באמת כלא חשיבי וכל ההשתלשלות הוא כטפה לגבי אוקיינוס ויותר מכן אין ערוך כו'

לכן דווקא "לך הוי' הגדולה". בנבראים אין מידה זו שייכת, שהרי באמת הם "כלא חשיבי", וכל ההשתלשלות היא כטיפה ביחס לאוקיינוס; ויותר מכך, אין ערוך וכו'.

לכן נאמר בפסוק "לך הוי' הגדולה": הגדולה שייכת לה' לבדו. לנבראים אין תכונה זו, שהרי ביחס אליו הם "כלא חשיבי"; כל העולמות יחד הם פחות מטיפה לעומת האוקיינוס.

לכן בכל סטרא דקדושה הוא בחי' ביטול ואין דכלא חשיבי נהפוך מבחי' גדולה ולכן נקרא ארץ ישראל בשם ארץ כנען⁵⁷ לשון הכנעה וביטול כמ"ש לעיל.⁵⁸

לכן בכל צד הקדושה יש בחינת ביטול והעדר, בבחינת "כלא חשיבי", שהיא ההפך מבחינת גדולה. לכן ארץ ישראל נקראת "ארץ כנען", לשון הכנעה וביטול, כפי שהוסבר לעיל.

לכן כל מה ששייך לקדושה מתאפיין בביטול, ההפך מגדולה. משום כך נקראת ארץ ישראל "ארץ כנען", שם שהמאמר קושר ללשון הכנעה.

5 וזהו מדת חסד לאברהם^{60, 59} שנמשך מבחי' ואנכי עפר ואפר⁶¹ ועד"ז אמר יעקב קטנתי מכל החסדים⁶² כמ"ש באגה"ק [באגרת הקודש]⁶³ ע"ש.

וזהו מידת "חסד לאברהם", הנמשכת מבחינת "ואנכי עפר ואפר". בדומה לכך אמר יעקב: "קטנתי מכל החסדים", כפי שמוסבר באגרת הקודש; ראו שם.

"חסד לאברהם" (מיכה ז, כ), החותם את הקטע הפותח במילים "מי אל כמוך", הוא בדיוק חסד מסוג זה: חסדו של אברהם נובע מן האמירה "ואנכי עפר ואפר" (בראשית יח, כז), מביטולו העצמי. יעקב אמר דבר דומה באומרו "קטנתי מכל החסדים" (בראשית לב, יא), כפי שמוסבר באגרת הקודש.

ומ"ש בע"ח [בעץ חיים] מדת חסד ולא אמר גדולה היינו כי בע"ח [בעץ חיים] מדבר בחסד דז"א דאצילות אשר הכלים הם בבחי' גבול ותכלית

ומה שנאמר בעץ חיים "מידת חסד" ולא "גדולה", היינו מפני שבעץ חיים מדובר בחסד של ז"א דאצילות, שכליו הם בבחינת גבול ותכלית,

עץ חיים מכנה את המידה "חסד" ולא "גדולה", משום שהוא עוסק בחסד של ז"א בעולם האצילות, שכליו מוגדרים ומוגבלים. הכינוי "גדולה" אינו מתאים למידה מוגבלת.

רל"ו אלפים רבבות פרסאות כמ"ש באגה"ק [באגרת הקודש] ד"ה איהו וחיוהי ולכן נק' זעיר אנפין משא"כ ארך אפים הוא אין סוף.

רל"ו אלפים רבבות פרסאות, כפי שמוסבר באגרת הקודש, בקטע הפותח במילים "איהו וחיוהי"; לכן היא נקראת ז"א ("הפנים הקטנות"), ואילו "אריך אפים" הוא אין סוף.

גם באצילות יש לכלים מידה, המתוארת כרל"ו אלפים רבבות פרסאות, כפי שמוסבר באגרת הקודש, במכתב הפותח במילים "איהו וחיוהי". משום כך נקראת התצורה ז"א, "הפנים הקטנות", ואילו "אריך אפים" הוא אין סוף.

קטע 5 • 61 - 7

החסד הקדוש וחסדו של ישמעאל

6 ולכן בחסד דז"א נק' חסד דמ"ה [דשם מ"ה] בחי' ביטול שהכלים בטלים ממש לא"ס כ"ה אבל בחי' וגדל חסד ורב חסד זהו⁶⁴ בבחינת א"א שלמעלה מהאצילות כנ"ל וכמ"ש בזהר שם בענין חסד דלגאו וחסד דלבר⁶⁵ ע"ש.

לכן החסד של ז"א נקרא חסד דמ"ה, בחינת ביטול, שכן הכלים בטלים ממש לאין סוף, ברוך הוא. אך הבחינה של "גדול חסד" ו"רב חסד" היא באריך אנפין, שמדרגתו למעלה מאצילות, כפי שהוזכר לעיל; וכפי שמבואר שם בזהר בעניין החסד הפנימי והחסד החיצוני — עיינו שם.

החסד של ז"א הוא "חסד דמ"ה" — ביטול: כליו בטלים לחלוטין לאין סוף. החסד הבלתי מוגבל, המתואר כ"גדול חסד" וכ"רב חסד", שייך לאריך אנפין, "הפנים הארוכות", שהאמר מציב למעלה מאצילות; בזהר שם מובחנים חסד פנימי וחסד חיצוני.

אך משבה"כ [משבירת הכלים] שמעולם התהו נתהוה בחי' חסד דישמעאל⁶⁶ אשר גם הוא פזרן אכן הפיזור בכדי להראות את עשרו ותפארת גדולתו ולהיות לו לשם ולתפארת. הפך מבחי' הביטול מבחי' עפר ואפר וממילא שאין משפיע רק מהמותרות שלו.

אך משבירת הכלים של עולם התהו התהוותה בחינת החסד של ישמעאל, שגם הוא נותן בנדיבות; אלא שנדיבותו נועדה להראות את עושרו ואת זוהר גדולתו, ולהקנות לו שם ותפארת. זו היפוכה של בחינת הביטול, של בחינת "עפר ואפר"; וממילא הוא נותן רק מן העודף שלו.

משבירת הכלים בעולם התהו נוצר סוג אחר של חסד — חסדו של ישמעאל. גם ישמעאל נותן בנדיבות, אך זאת כדי להציג את עושרו ולזכות בשם; הדבר הפוך מן הביטול שב"עפר ואפר", ולכן הוא נותן רק מן העודף שלו.

7 והתהוות בחי' זה דנבראים היינו ע"י שבה"כ [שבירת הכלים] דייקא מעולם התהו שלפני האצילות שהיה החסד בבחי' גדולה כו' ועמ"ש מזהבד"ה ויהי בשלח פרעה⁶⁷ בענין כמה ארך אפים לפניו כו' ע"ש.

והתהוותה של בחינה זו בנבראים היא דווקא באמצעות שבירת הכלים של עולם התהו, שקדם לאצילות, ושבו החסד היה בבחינת גדולה וכו'. ראו גם מה שנכתב על כך במאמר הפותח במילים "ויהי בשלח פרעה [את העם]", בעניין "כמה ארך אפיים לפניו וכו'; עיינו שם.

הנבראים באו לידי חסד מסוג זה, שיש בו התמקדות בעצמו, באמצעות שבירת הכלים של תהו, שקדם לאצילות, ובו החסד היה בבחינת "גדולה". המאמר מפנה למאמר "ויהי בשלח פרעה את העם", העוסק בעניין "כמה ארך אפיים לפניו".

ועמ"ש בביאור על פ' שחורה אני כו' בענין כאהלי קדר כו' ע"ש. והאדם צריך לידבק במדות דעולם התיקון חסד דמ"ה [דשם מ"ה] בחי' בטול

ראו גם מה שנכתב בביאור על הפסוק "שחורה אני" וכו', בעניין "כאהלי קדר" וכו'; עיינו שם. על האדם להידבק במדות של עולם התיקון: החסד של מ"ה, בחינת ביטול.

המאמר מפנה גם לביאור על "שחורה אני" (שיר השירים א, ה), העוסק במילים "כאהלי קדר". מכאן נובעת הנקודה המעשית: על האדם להידבק במדות של עולם התיקון — בחסד של מ"ה, שיש בו ביטול — ולא בחסד של תהו.

ולכן אפילו מגיע לו ריעותא מהגמילות חסד לא ימנע א"ע [את עצמו] מלגמול חסד כיון שסבת החסד מחמת שמששים עצמו כשיריים כו' כנ"ל.⁶⁸

ולכן, אפילו נגרם לו נזק כתוצאה ממעשה חסד, אל ימנע את עצמו מעשיית חסד, כיוון שסיבת החסד היא שהוא מחשיב את עצמו לשיריים וכו', כנזכר לעיל.

לכן, גם אם מעשה חסד גורם לו נזק מסוים, אל לו להימנע מכך. חסדו אינו נובע מתחושת גדולה עצמית, אלא מכך שהוא מחשיב את עצמו לשיריים; משום כך, הפסד אישי אינו סיבה לחדול.

קטע 6 • 81-9

הביטול מגלה את גדולת ה'

8 והנה ע"י בחי' בטול זה יוכל להתגלות עליו מדותיו של הקב"ה ממש שהוא בחי' מדת גדולתו ית' בגילוי ממש

והנה, באמצעות בחינה זו של ביטול, יכולות מדותיו של הקדוש ברוך הוא עצמו להתגלות עליו — כלומר, בחינת מדת גדולתו ית' מתגלה ממש.

לביטול יש תוצאה נוספת: באמצעות יכולות מדותיו של ה' עצמו, ובפרט גדולתו, להתגלות בגילוי על האדם.

כי ע"י בחי' שקיעה שמלמטה שהוא בחי' ביטול נמשך אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] בבחי' חותם בולט הוא בחי' מדת גדולתו ית' משא"כ בסט"א [בסטרא אחרא]

כי באמצעות בחינת השקיעה שמלמטה, שהיא בחינת ביטול, נמשכת אתערותא דלעילא בדרך של חותם בולט — בחינת מדת גדולתו ית'. אבל לא כך בסטרא אחרא,

זהו עניין החותם: רושם שקוע מלמטה, שהוא ביטול, מושך מלמעלה חותם בולט — גילוי גדולתו של ה'. בסטרא אחרא, התחום המתנגד לקדושה, המצב שונה.

שהוא בחי' יש נמשך משם רק ע"י שבירת הכלים וזהו ענין לעושי רצונו⁶⁹ על אחת כמה וכמה.

שהיא בחינת יש; משם נמשכת חיות רק באמצעות שבירת הכלים. וזהו ענין "לעושי רצונו על אחת כמה וכמה".

הסטרא אחרא היא בחינת יש, תחושה של קיום נפרד, והיא מקבלת חיות אלוקית רק באמצעות שבירת הכלים. לכן נאמר בגמרא: "לעושי רצונו על אחת כמה וכמה" — אם אפילו מי שפועלים נגד רצונו מקבלים ממנו כל כך, קל וחומר שייתן למי שעושים את רצונו.

9 וכמ"ש במ"א שבעולם התיקון נמשך השראת אור א"ס מבחי' שלימותא דכולא כו'. ואפשר שזהו ג"כ פ"י ארץ הרים ובקעות

כפי שמוסבר במקום אחר, בעולם התיקון נמשכת השראת אור אין סוף מבחינת "שלמות הכול" וכו'. ייתכן שזו גם משמעות הביטוי "ארץ הרים ובקעות",

כפי שמוסבר במקום אחר, בעולם התיקון אור אין סוף שורה מבחינה המכונה "שלמות הכול". ייתכן שהמאמר מציע בכך משמעות נוספת לביטוי "ארץ הרים ובקעות".

כי אברהם שהוא בחי' הר היינו מדת החסד הרי חסד זה נמשך מבחי' ואנכי עפר ואפר שהוא בחי' בקעה בחי' ביטול כו' משא"כ בסטי"א [בסטרא אחרא] כנ"ל ועמ"ש בד"ה ענין שניתנה תורה על הר סיני.

מפני שאברהם, שהוא בחינת "הר" — כלומר מדת החסד — מקבל את החסד הזה מבחינת "ואנכי עפר ואפר", שהיא בחינת "בקעה", בחינת ביטול וכו'. לא כך הדבר בסטרא אחרא, כפי שהוסבר לעיל. וראו גם את הכתוב במאמר הפותח במילים "עניין שניתנה תורה על הר סיני".

אברהם הוא "הר" — מדת החסד — אך החסד שלו נובע מ"ואנכי עפר ואפר", "בקעה" של ביטול: בקדושה החר צומח מתוך הבקעה. לא כך הדבר בסטרא אחרא; המאמר מפנה למאמר העוסק בכך שהתורה ניתנה על הר סיני.

קטע 7 • 10ף

שארית נחלתו

10 וזהו לשארית נחלתו למי שמשים עצמו כשיריים. כי הנה י"ג מדות הרחמים נקי' רחמים גדולים כמ"ש וברחמים גדולים אקבצך⁷⁰ שנמשכים מבחי' ולגדולתו אין חקר.⁷¹

וזהו [פירוש] "לשארית נחלתו" — למי שמשים עצמו כשיריים. שלוש עשרה מידות הרחמים נקראות "רחמים גדולים", כמו שכתוב: "וברחמים גדולים אקבצך", שכן הן נמשכות מבחינת "ולגדולתו אין חקר",

הדברים חוזרים ל"לשארית נחלתו", שהגמרא דורשת: "למי שמשים עצמו כשיריים". שלוש עשרה מידות הרחמים נקראות "רחמים גדולים" — "וברחמים גדולים אקבצך" (ישעיהו נד, ז) — מפני שהן נמשכות מגדולתו של ה', שאין לה חקר.

שהם מבחי' ארך אפים וגדל חסד ועמ"ש מזה בד"ה כי ההרים ימוש. וכד י"ה קול דודי.

שהן מבחינת "ארך אפים וגדל חסד". ועיין במה שנתבאר על כך במאמר המתחיל "כי ההרים ימוש", ובמאמר המתחיל "קול דודי".

הן בחינת "ארך אפים וגדל חסד" — החסד הבלתי מוגבל הנמשך מן הגדולה. המאמרים "כי ההרים ימוש" ו"קול דודי" מרחיבים בכך.

וע"כ אינו נמשך אלא במי שמשים א"ע [את עצמו] כשיריים שהוא בחי' שקיעה וביטול שזה דייקא הוא הכלי לבחי' חותם בולט שמלמעלה וכמ"ש באריכות ע"פ שימני כחותם על לבך כו' וז"ש [וזהו שכתוב] (ישעיה נ"ז)

ולכן הן נמשכות רק למי שמשים עצמו כשיריים, שהיא בחינת שקיעה וביטול; דווקא בכך נעשה האדם כלי לבחינת חותם בולט מלמעלה, וכפי שנתבאר בהרחבה על הפסוק "שימני כחותם על לבך" וכו'. וזהו שכתוב (ישעיהו נז):

רחמים גדולים כאלה יכולים להימשך רק למי שמשים עצמו כשיריים, משום שרושם שקוע למטה הוא כלי לחותם הבולט מלמעלה, כפי שמבואר במאמר "שימני כחותם על לבך". בכך מתבאר מדוע הסליחה נמשכת ל"שארית", וכך נאמר גם בישעיהו, בפסוק המצוטט בחלק הבא.

כי כה אמר רם ונשא⁷² כו' מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח⁷³ כו' ועי' בזהר פ' אמור (ד"צ סע"ב) [סוף עמוד ב] ובמק"מ [ובמקדש מלך] שם:

"כי כה אמר רם ונשא" וכו', "מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח" וכו'. ועיי' בזהר, פרשת אמור (ד"צ סע"ב), ובמק"מ שם:

"כי כה אמר רם ונשא... מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח" (ישעיהו נז, טו): מי שהוא נעלה מכול שוכן עם השפלים ביותר. המאמר מסתיים בהפניות לזוהר בפרשת אמור (דף צ ע"ב) ולפירוש מקדש מלך שם.

בעבודה

על האדם להידבק במידות של עולם התיקון, בחסד העניו של חסד דמ"ה: לתת ממה שהוא עצמו זקוק לו, ולא רק מהמותר שלו, ולא להימנע מנתינה גם כשהחסד עולה לו במחיר, שכן חסדו נובע מכך שהוא משים את עצמו כשיריים. באמצעות ביטול זה יכולים להתגלות בו גדולתו של ה' עצמו ורחמיו הרבים.

שאלות לשיחה

1. מדוע נאמר בפסוק שהארץ שותה "למטר השמים", וכיצד דימוי ההשקיה לחבר מסביר זאת?
2. כיצד החותם ההופך את דמותו מסביר הן את חסדו של אברהם והן את אהבת הנשמה כאש?
3. מדוע ההתעוררות של ה"מים", הביטול, מושכת מענה גבוה יותר מלמעלה מאהבת האש של ה"הרים"?
4. מה מבדיל בין חסד דמ"ה לחסד דישמעאל, אף ששניהם עשויים לתת בנדיבות?
5. מדוע י"ג מידות של "רחמים רבים" יכולות לשכון רק על מי שמשים את עצמו כשיריים?

הערות

פסקה 1

1 ארץ הרים

ההערה מצטטת כאן את דברי הרבי: ראו מאמרי אדמו"ר הזקן, הנחות הר"פ, עמ' 134, שם מופיע המאמר הזה בשינויים.

הערת קה"ת

הערת כ"ק אדמו"ר לעיל ע' יט בהערות וצינונים "ראה מאמרי אדה"ו — הנחות הר"פ ז"ל (ע' קלד) ושם בשינויים". וראה הנסמן להלן ברשימת הכתבי-יד. מאמר זה בשינויים ותוסי' הגהות באוה"ת עקב ע' תרכו. תרכט. חלק מהמאמר שבאוה"ת מיוסד על ד"ה והחיות רצוא ושוב הנדפס בסה"מ הנחות הר"פ ע' פב. ולכללות המאמר ראה ג"כ ד"ה קטנתי תשכ"ג. ע' בוך פערטעל שנא, א. חה"ס תקצ"ח ביאור עזה"ד [כ]. [כוונתו לד"ה זו הנדפס באוה"ת עקב ע' תרכו — שנמצא בכוך 318 שנא, א בכותרת: חגה"ס תקצ"ח]. בתוך מאמר זה נכלל מאמר ד"ה לך ה' הגדולה משנת תקע"א שנמצאים הנחות שונות מהמאמר: נוסח א' נדפס במאמרי אדה"ו כתובים כרך ב ע' רכד בכותרת: יום ש"ק פ' תצא ומתחיל "כתיב לך ה' הגדולה". הנחה ב' נדפס במאמרי אדה"ו — הנחות הר"פ ע' קלד ומתחיל "מדת חסדו של אברהם כ"י הוא כשיריים". ובא כהמשך לביאור שחורה אני דש"פ עקב. הנחה ג' [הנחת כ"ק אדהאמ"צ]: באוה"ת וירא צ, א. וז"ל אדמו"ר הצ"צ שם: "ולהבין עוד יש להעתיק מה שמצאתי כתוב במ"א ושייך לענין זה וז"ל כ"י מו"ח ז"ל: להבין שרש ענין לשארית נחלתו כו". הנחה ד' נכלל בלקו"ת כאן, יז, ד מתיבת "והנה עפ"י יובן הפסוק כ"י לשארית נחלתו". כנראה ש"ק הצ"צ הרכיב שני מאמרים או ביאורים, אחד על פסוק לך ה' הגדולה, ומתי' ומדת חסדו לקוח מביאור ע"פ שחורה אני. ראה ד"ה יביאו לבוש מלי תרכ"ז (בהוצאת תשנ"ט) ע' קצח ואילך.

2 ארץ הרים ובקעות

משה מתאר את ארץ ישראל: "ארץ הרים ובקעות; למטר השמים תשתה מים". המאמר שואל מדוע נאמר "למטר", ומפרש זאת כך שמימיה של הארץ עצמה עולים לקראת השמים.

Deuteronomy 11:11 דברים י"א:י"א

וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבִקְעוֹת לְמִטְרַת הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מֵהֶם:

but the land, whither ye go over to possess it, is a land of hills and valleys, and drinketh water as the rain of heaven cometh down

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים יא, יא.

3 למטר השמים

ממה הארץ שותה? רבי אליעזר אומר: מן האוקיינוס; רבי יהושע אומר: מן המים העליונים, "כמו שנאמר: 'למטר השמים תשתה מים'", ומתאר את העננים העולים מן הארץ כדי לקבל את המטר.

Bereshit Rabbah 13:10 בראשית רבה י"ג:י

ומהיכן הארץ שותה? רבי אליעזר אומר: ממימי אוקיינוס, דכתיב ואד יעלה מן הארץ. אמר ליה רבי יהושע: וכי מימי אוקיינוס לא מים מלוחים הן? אמר לו: מתמתקים הן בעבים, דכתיב (שם לו): אשר יזלו שחקים. היכן הם נוזלין? בשחקים. רבי יהושע אומר: מן העליונים, שנאמר (דברים יא): למטר השמים תשתה מים. והעננים מתגברין מן

הארץ ועד הרקיע, ומקבלין אותן כמפי הנוד, דכתיב (איוב לו): יזקו מטר לאדו וחושרים אותן כמין ככרה, ואין טיפה נוגעת בחברתה, דכתיב (שמואל ב כב): חשרת מים עבי שחקים. למה הוא קורא אותן שחקים? רבי שמעון ...

From where does the earth receive its [rain] water? Rabbi Eliezer says: From the water of the ocean, as it is written: "A mist would rise from the earth." Rabbi Yehoshua said to him: But is the ocean water not salty? He said to him: It becomes sweetened in the clouds, as it is written: "Which the skies distill" (Job 36:28). Where is it distilled? In the skies. Rabbi Yehoshua says: [Rain comes] from the upper waters, ... "as it is stated: "By the rains of the heavens it drinks water Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

רבי יהושע אומר: "כל העולם כולו שותה מן המים העליונים, כמו שנאמר: 'למטר השמים תשתה מים'; העננים עולים לרקיע ומקבלים את המטר.

Taanit 9b:11 תענית ט"ב:י"א

רבי יהושע אומר: כל העולם כולו ממים העליונים הוא שותה, שנאמר: "למטר השמים תשתה מים", אלא מה אני מקיים "ואד יעלה מן הארץ"? מלמד שהעננים מתגברין ועולים לרקיע, ופותחין פיהן כנוד, ומקבלין מי מטר, שנאמר: "יזקו מטר לאדו".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הגמרא מסבירה שמשנה העוסקת בהרחקת המחרשה מכותל השכן אינה מזכירה מי השקיה, משום שהיא מדברת על ארץ ישראל, שעליה נאמר: "למטר השמים תשתה מים".

Bava Batra 19a:18 בבא בתרא י"ט א:י"ח

מחרישה - ותיפוק לקה משום זרעים! בחורש לאילנות. ותיפוק לקה משום מים! תנא בארץ ישראל קאי, דכתיב: "למטר השמים תשתה מים".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

על הפסוק "כל הנחלים הולכים אל הים", המדרש שואל ממה הארץ שותה, ומביא את הראיה של רבי יהושע מן הפסוק "למטר השמים תשתה מים".

Kohelet Rabbah 1:7:1 קהלת רבה א':ז:א

כל הנחלים הולכים אל הים, ומהיכן הארץ שותה, רבי אליעזר ורבי יהושע, רבי אליעזר אומר מימי אוקיינוס היא שותה, דכתיב (בראשית ב, ו): ואד יעלה מן הארץ והשקה, אמר לו רבי יהושע מימי אוקיינוס לא מים מלוחין הן, אמר לו מתמתקין הן בעבים, דכתיב (איוב לו, כח): אשר יזלו שחקים, איכן הם נעשים נוזלים בשחקים. ורבי יהושע אומר ממים העליונים היא שותה, דכתיב (דברים יא, יא): למטר השמים תשתה מים, והעננים מתגברין מן הארץ עד לשמים ...

All the rivers go to the sea, yet the sea is not full; to the "place that the rivers go, they go there again" (Ecclesiastes 1:7). "All the rivers go to the sea," and from where does the earth drink? Rabbi Eliezer and Rabbi Yehoshua, Rabbi Eliezer says: It drinks from the water of the ocean, as it is stated: "A mist went up from the earth [and watered the entire face of the ground]" (Genesis 2:6). Rabbi Yehoshua said ... to him: "Isn't the water of the ocean salty?" He

7 והארץ לעולם עומדת

על הפסוק "והארץ לעולם עומדת", המדרש מונה דרכים שבהן הארץ דומה לאדם, ובהן: "אדם שותה והארץ שותה, כמו שנאמר: 'למטר השמים תשתה מים'".

Kohelet Rabbah 1:8 קוהלת רבה א' ח'

כָּל הַדְּבָרִים יָגִיעִים לֹא יוּכַל וְגו', דְּבָרֵי הַבְּטָלָה מִיָּגִיעִין אֶת הָאָדָם, קוֹרֵא הַיּוֹם, כִּבְשׁ שָׁמָּה. סָלַע פְּעוֹפֶרֶת, מַעוֹט חֲתִיכוֹת. מִתְפַּלְלוֹת בְּטוֹר מִסְכָּן, חֲתוּכִין שְׂרוּיִין חֲתוּכִין. שׁוֹר מִשְׁפָּט בְּטוֹר מִסְכָּן, תִּרְדִּין בְּחֶרֶדֶל. רַבִּי יוֹנָתָן נָשָׂר שְׁעָרֶיהָ אֶזֶל לְהֵדָה מִגְדָּלָה דְּצִבְעִיָּה מִיתְאַסִּיָּא, הָיָה תָמָן חֵד סִפֵּר, אָמַר, בְּשִׁבִּיל שְׁעָרָה בָּאתָה לָכָאן לְרַפְּאָתָא, אָמַר לָקָה שִׁיטְפוּ מְאָלֵל, וְהָא סְבִית שְׂיֵשׁ בָּהּ סַעֲל לְרַפְּאָתָא, וְאִנִּי הָעֵתָתִי לָכָאן לְהַחִישׁ מַחֲיָה, קָם וְרִבַּע לָקָה עַל רִגְלָיו, אָמַר לָקָה ...

All matters are wearying; man cannot utter it, the eye is not "satisfied with seeing, nor the ear filled with hearing" (Ecclesiastes 1:8). "All matters are wearying; man cannot...." Matters of platitude render a person weary. Koreh hayom - assemble there; literally means "read there." However, ko-reh can be used to mean assemble (see Deuteronomy 33:19) and hayom is translated in Aramaic as yemama, which is similar to taman, there. Thus, one could say koreh hayom is a type of hint or code for "assemble there." sela ka'oferet - ... few

8 כי בצלם אלקים עשה את האדם

"שופך דם האדם... כי בצלם אלקים עשה את האדם". המאמר מפרש את המילה "צלם" כחותם בולט, שהטבעתו יוצאת שקועה והפוכה.

Genesis 9:6 בראשית ט' ו'

שִׁפְךָ דֵם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפֹךְ כִּי בְצִלְם אֱלֹקִים עָשָׂה אֶת־הָאָדָם: Whoso sheddeth man's blood, by man shall his blood be shed; for in the image of G-d made He man
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
בראשית ט, ו.

9 שאדם הוא כחותם המתהפך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ועי' איוב (לח, יד). ועי' פרדס להרמ"ק שי' ערכי הכינויים ערך אמת [כ].

10 כחותם המתהפך

על הארץ עם שחר נאמר: "תתהפך כחומר חותם". בהערת קה"ת מפנים לפסוק זה כמקור לדימוי החותם שהופך את מה שהוא מטביע.

Job 38:14 איוב ל"ח י"ד

תִּתְהַפֵּךְ כַּחֲמֵר חוֹתֶם וְיִתְיַצְבוּ כְּמוֹ לְבוּשׁ:

It is changed as clay under the seal; And they stand as a garment

11 כחותם המתהפך

בערך "אמת" בשער הכינויים כותב רבי משה קורדובירו, שמכיוון שתפארת היא "כמו חותם הפוך", האותיות של "תם" מופיעות ב"אמת" בסדר הפוך. הערת קה"ת מפנה כאן לעניין החותם ההפוך.

Pardes Rimmonim 23:1:169 פרדס רמונים כ"ג א':קס"ט

והנה בהיותה מתייחדת בת"ת למעלה אז נקרא מציאותה אליו בסוד שימני כחותם (שה"ש ח ו) ונקרא הוא על שמה אמ"ת. ומפני שהוא כחותם המתהפך מציאות הנשאר בו נעשה [אות מ' קודם לת'] הפך ת"ם בסוד הצירוף והחתימה (עי' בשער הכנויים בד"ה בא יעקב):

Pardes Rimmonim (Public Domain)

12 נעשה ימין למטה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ביאור תוסי'. [כ].

13 בד"ה שימני כחותם

המאמר "שימני כחותם על לבך" בלקוטי תורה על שיר השירים הוא המאמר שאליו מפנה המאמר הזה שוב ושוב, בעניין החותם הבולט והשקוע ובעניין הרצועות של תפילין של ראש.

הערת קה"ת

לקמן שה"ש. סידור שער התפילין.

14 ואנכי עפר ואפר

אברהם מפציר בעד סדום: "הנה נא הוולתי לדבר... ואנכי עפר ואפר". המאמר מוצא כאן את הענווה שממנה נבע חסדו של אברהם.

Genesis 18:27 בראשית י"ח כ"ז

וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאֲלֵתִי לְדָבָר אֶל־אֲדֹנָי וְאֲנֹכִי עֹפֶר וְאַפֵּי: And Abraham answered and said: 'Behold now, I have taken upon me to speak unto the L-rd, who am but dust and ashes

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית יח, כז. ראה פ' בהר מב, ב.

15 מדת ישמעאל

ההערה מפנה כאן להרחבה בעניין "מידת ישמעאל" — חסד הנותן רק מן המותרות.

הערת קה"ת

ראה תו"ח פ' תולדות ד, א ואילך [בהוצאה החדשה קמה, א]. אוה"ת בראשית כרך א ע' צג, א ואילך.

16 שבחורתו פרע הקפותיו

על "וילך למסעיו" (בראשית יג, ג), אומר רבי אלעזר בן רבי מנחם שאברהם הלך לפרוע את חובותיו. המאמר רואה בכך חסד שאינו דואג תחילה לצרכיו שלו.

Bereshit Rabbah 41:3 בראשית רבה מ"א ג'

ואברהם כמד מאד במקנה בכסף ובזהב - הה"ד (תהלים קה) ויוציאם בכסף וזהב וגוי וילך למסעיו, במסעות שהלך בהן חזר. אמר רבי אלעזר ברבי מנחם: הלך לפרוע הקפותיו. וגם ללוט ההולך את אברהם וגוי ד' דברים טובים היו ללוט בעבור אברהם. וילך אברהם וגוי וילך אתו לוט. וגם ללוט ההולך את אברהם, וישב את כל הרכוש וגם את לוט. ויהי בשחת אלקים וגוי, ויזכור אלקים את אברהם וישלח את לוט מתוך

וגו'. וכנגדו היו בניו צריכים לפרוע לנו טובות, לא דיין שלא פרעו לנו טובות אלא רעות. הה"ד (במדבר כב) ...

Abram was very wealthy in livestock, in silver, and in gold” “Abram was very wealthy in livestock, in silver, and in gold.” That is what is written: “He took them out with silver and gold...” (Psalms 105:37). “He went on his journeys from the Negev to Beit El, to the place where his tent had been initially, between Beit El and Ai” (Genesis 13:3). “He went on his journeys” – on the same journeys [routes] that he went [to Egypt], he returned. Rabbi Elazar ... ben Rabbi Menaḥem said

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

ב"ר מא, ג. הובא ברש"י בראשית יג, ג [ילקוט ר' ט. — כ].

17 חייך קודמין

רבי עקיבא פוסק שכאשר רק אחד משני הולכים יכול להינצל באמצעות המים, "חייך קודמין לחיי חברך". אברהם לא השתמש בכלל הזה כדי לשמור לעצמו את מה שהיה זקוק לו.

Bava Metzia 62a:2 בבא מציעא ס"ב א:ב'

ורבי יוחנן, האי 'וחי אחיד עמך' מאי עביד לקה? מבצי לקה 'לכדתנאי: שנים שקיין מהלכין בדרך ובנד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם – מתים. ואם שותה אחד מהן – מגיע לישוב. דרש בן פטורא: מוטב שישתו שניהם וימותו, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו. עד שקא רבי עקיבא ולימד: 'וחי אחיד עמך', חייך קודמים לחיי חברך.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

18 שמים עצמו כשיריים

ההערה מפנה בהמשך לפסקה 3 של המאמר הזה, שם מוסבר "לשארית נחלתו" כ"למי שמים עצמו כשיריים".

הערת קה"ת

ר"ה יז, רע"ב. וראה בהנסמן להלן רע"ד (בפנים).

19 שמים עצמו כשיריים

הגמרא דורשת את "לשארית נחלתו" כ"למי שמים עצמו כשיריים". כאן הביטוי מתאר את אברהם; בפסקה 3 חוזרים אל הפסוק.

Rosh Hashanah 17b:1-3 ראש השנה י"ז ב:א-ג'

למי שמים עצמו כשיריים. רב הונא רמי, כתיב: "צדיק ה' בכל דרכיו", וכתוב: "וחסיד בכל מעשיו"! בתחלה – צדיק, ולבסוף – חסיד. רבי אלקיזר רמי, כתיב: "ולך ה' חסיד", וכתוב: "כי אתה תשלם לאיש כמעשהו". בתחלה – "כי אתה תשלם כמעשהו", ולבסוף – "ולך ה' חסיד".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

20 לעולם למקום נמוך

ההערה אומרת שיש כאן תוספת ארוכה "שם", כנראה בנוסח המאמר הזה שבאור התורה על עקב.

הערת קה"ת

שם תוסי מרובה כאן. [כ].

21 רשפי רשפי אש

"שימי כחותם על לבך... כי עזה כמות אהבה... רשפיה רשפי אש". המאמר מביא זאת לעניין אהבתה היוקדת של הנשמה; אותו פסוק גם

משמש ככותרת למאמר על חותמות, שאלי הוא מפנה שוב ושוב.

Song of Songs 8:6 שיר השירים ח:ו'

שימי כחותם עלי לך כחותם עלי וועד כיעצה כמות אהבה קשה כשאל קנאה רשפיה רשפי אש שלהבתיה:

Set me as a seal upon thy heart, As a seal upon thine arm;
For love is strong as death, Jealousy is cruel as the grave;
The flashes thereof are flashes of fire, A very flame of the
L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ח, ו.

22 נעשה ימין למטה

לפי ההערה, באור התורה על עקב יש כאן תוספת ארוכה, אחרי "משמאל שלמעלה נעשה ימין למטה".

הערת קה"ת

שם [באוה"ת עקב] יש תוסי מרובה. [כ].

23 בסמוך בד"ה ויאכילך את המן

המאמר הזה מסביר את המן כטל ואת "הרחמים הרבים", ועוסק באהבה הנובעת מהתגלות גדולת ה' – "ולגדולתו אין חקר" – הגדולה מכדי להתלבש בעולמות. הערת קה"ת מוסיפה שהמילה "בסמוך" מרמזת שתחילה נועד מאמר זה להופיע לפני המאמר ההוא.

הערת קה"ת

לעיל יג, ג. במהדורא קמא ומהלשון "בסמוך" נראה שמתחילה סבר להעמיד מאמר זה קודם ד"ה ויאכילך.

24 ארץ היא כנס"י

ההערה מפנה לערכים "ארץ" ו"כנסת ישראל" במילון מונחי הקבלה הזה, לעניין "ארץ" כשם לכנסת ישראל.

הערת קה"ת

ראה קה"י בערך ארץ וכנס"י.

25 כאברהם שקראו הר

רבי אלעזר מבחין בין האבות: על אברהם נאמר "הר" ("בהר הוי' יראה"), על יצחק "שדה", ויעקב קרא לו "בית". כאן ה"הר" מסמל את התרוממותה של הנשמה כלפי מעלה.

Pesachim 88a:4 פסחים פ"ח א:ד'

אלא, לא כאברהם שכתוב בו "הר", שנאמר: "אשר יאמר היום בהר ה' יראה", ולא כיצחק שכתוב בו "שדה", שנאמר: "ויצא יצחק לשוח בשדה", אלא כייעקב שקראו "בית", שנאמר: "ויקרא את שם המקום ההוא בית אל".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה פסחים פח, א.

26 ויש במרירות כו'

ההערה אומרת שבכתב היד יש כאן תוספת ארוכה, אחרי "אהבה ברשפי אש".

הערת קה"ת

[בכת"י] תוסי מרובה כאן [כ]. ראה אוה"ת כאן.

27 ונשב בגיא

"ונשב בגיא מול בית פְּעוֹר". המאמר מפנה למאמר "שמע ישראל" בעניין

ה"גיא" כביטול.

Deuteronomy 3:29 דברים ג':כ"ט

וְנָשָׁב בְּגֵיאַ מוֹל בֵּית פְּעוֹר:

.So we abode in the valley over against Beth-peor

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

28 לך הי הגדולה

ברכת דוד: "לך, הוי", הגדולה והגבורה והתפארת..." המאמר מפרש את "הגדולה" (גדולה) כחסדו של ה', הנובע מגדולתו.

I Chronicles 29:11 דברי הימים א כ"ט:י"א

לֵךְ הִי הַגְּדֹלָה וְהַגְּבוּרָה וְהַתְּפָאֶרֶת וְהַנֶּצֶחַ וְהַהוֹד כִּי־כָל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ לֵךְ הִי הַמְּמֻלָּכָה וְהַמְּתַנַּשָּׂא לְכָל לְרֹאשׁ:

Thine, O L-RD, is the greatness, and the power, and the glory, and the victory, and the majesty; for all that is in the heaven and in the earth is Thine; Thine is the kingdom, O L-RD, and Thou art exalted as head above all

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דה"א כט, יא.

29 לך הי הגדולה והוא מדת החסד

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שהאריז"ל קראו למדת הגדולה מדת החסד.

30 וכידוע אשר די אותיות הוי' הן דו"ר רוי"ד

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה לעיל בלק עג, א. וש"נ.

פסקה 2

31 הנמשך ע"י אש

ההערה אומרת שבכתב היד יש כאן הוספה ארוכה, אחרי המילים "האתערותא דלעילא הנמשכת על ידי אש".

הערת קה"ת

[בכת"י] תוסי' מרובה כאן [כ]. ראה אוה"ת כאן.

32 ולא יכנף עוד

"...ומורך לא יסתתר עוד, ועיניך יראו את מוריך". המאמר משתמש בפסוק זה כדי לתאר גילוי של אור אין סוף ללא לבושים מסתירים.

Isaiah 30:20 ישעיהו ל':כ'

וְנָתַן לָכֶם אֲדֹנָי לֶחֶם צָר וּמִיָּם לַחֹץ וְלֹא־יִכְנַף עוֹד מוֹרֶיךָ וְהָיוּ עֵינֶיךָ רְאוּת אֶת־מוֹרֶיךָ:

And though the L-rd give you sparing bread and scant water, Yet shall not thy Teacher hide Himself any more, But thine eyes shall see thy Teacher

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"ל, כ.

33 ארמי יעקב מים לייך

הטקסט עצמו מפנה לזוהר על בלק, בסוף דף קפט ע"א, שם עירוב המים

ביין על ידי יעקב נידון "באופן שונה במקצת".

Zohar, Balak 6:78-86 ספר זוהר, בלק ו':ע"ח-פ"ו

All issue from the ancient holy supernal Wine, which Jacob presses from a certain Vine. Therefore it was that Jacob presented to Isaac the wine which was fitting for him. That wine proceeds from grade to grade up to Joseph the Righteous, who is David the Faithful

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

34 שיחזור וישתה לו

ההערה אומרת שבכתב היד יש כאן הוספה ארוכה, אחרי המילים "כדי שחברו ישתה לחייו בתמורה".

הערת קה"ת

[בכת"י] תוסי' מרובה שם. [כ]. ראה אוה"ת כאן.

35 (פי' שזהו העלאת

ההערה מציינת שנראה שהסוגריים שנפתחו כאן אינם נסגרים, ושכתב יד אחד של המאמר הם מסתיימים אחרי המילה "צרסתני".

הערת קה"ת

לכאור חסר סיום המוסגר. ובכת"י אחד (950 א, א) שם נמצא מאמר זה סיום המוסגר אחר תיבת צרתני כנ"ל.

36 ונתתי גשמיכם

"ונתתי גשמיכם בעתם, והארץ תיתן את יכולה". ההפניה שבסוגריים המרובעים היא למאמר על "אם בחוקתי תלכו", המבאר את הגשמים האלה.

Leviticus 26:4 ויקרא כ"ו:ד'

וְנָתַתִּי גֶשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם וְנָתַנָּה הָאָרֶץ יְכוּלָּה וְעַץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פְּרִיָּו:

then I will give your rains in their season, and the land shall yield her produce, and the trees of the field shall yield their fruit

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

37 ניסוך המים שהי' בחג הסוכות

הגמרא מוצאת בתורה רמז לניסוך המים: האותיות הנוספות בקרבנות חג הסוכות של היום השני, השישי והשביעי יוצרות את המילה "מים". המאמר מבאר את משמעותו הפנימית כביטול.

Sukkah 45a סוכה מ"ה א

Taanit 2b:16-17 תענית ב' ב:ט"ז-י"ז

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: בְּשָׁשִׁי בָּחַג הוּא מְזִכֵּר, שְׁנֶאֱמַר בְּשָׁשִׁי: "וְנִסְכִּיָּהּ", בְּשָׁנִי נִיסוּכִין הַכְּתוּב מְדַבֵּר — אַחַד נִיסוּחַ הַמִּים, וְאַחַד נִיסוּחַ הַיֵּין. אֵימָא תְרֻנֵּיהּ דְּחִמְרָא! סָבַר לֵה כְּרַבְּי הִיוּדָה בֶּן בְּתִירָה, דְּאָמַר: רְמִיז מִיָּא.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

סוכה מה, א. תענית ב, ב.

38 חכמה כח מה

הזוהר מפרק את המילה חכמה ל"כוח מה". המאמר משתמש בכך כדי לזהות את ניסוך המים עם ביטול.

Zohar III, 34a זח"ג לד, א

הערת קה"ת

זח"ג לד, א. הקי' ת"ז בתחלתה. ובכ"מ.

39 ועדיין יובן מ"ש בזהר בלק... ע"ש במק"מ

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Or HaTorah.

הערת קה"ת

"דהיינו כששורה בבי"ע על מט"ט וסנדי"ל כן פ"י במק"מ בשם הרח"ו, וכ"כ אדמו"ר נ"ע דלא כהרמ"ז" — אוה"ת ש"ש כרך ב ע' שגן. וראה באוה"ת בראשית כרך ו בפי ויחי תתשכד, ב.

פסקה 3

40 בשמע"צ אומרים מוריד הגשם

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

טושי"ע או"ח סי' קיד, א. תרס"ה, ב.

41 מוריד הגשם

"מתחילים לומר 'משיב הרוח ומוריד הגשם' בברכה השנייה, בתפילת מוסף של יום טוב האחרון של החג", כלומר, שמיני עצרת. המאמר מסביר מהו גשם זה.

Shulchan Arukh, Orach Chayim 114:1 שולחן ערוך, אורח חיים קי"ד:א'

דין הזכרת הרוח וגשם וטל. ובו ט סעיפים: מתחילין לומר בברכה שנייה משיב הרוח ומוריד הגשם בתפלת מוסף של י"ט האחרון של חג ואין פוסקין עד תפלת מוסף של י"ט הראשון של פסח:

Maginei Eretz: Shulchan Aruch Orach Chaim, Lemberg, 1893 (Public Domain)

42 מקרב איש ולב עמוק

"...והחלק הפנימי של האדם, ולב עמוק". כאן מתואר עומקה הפנימי ביותר של הנשמה, שבו מתקבלת ההתגלות מלמעלה.

Psalms 64:7 תהילים ס"ד:ז

יחפשויעולת תמנו חפש מחפש וקרב איש ולב עמוק:

They search out iniquities, they have accomplished a diligent search; even in the inward thought of every one, and the deep heart.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

43 וארז"ל בפ"ב דר"ה דף י"ז

אור התורה מסכם את הרעיון כך: מאחר ששלוש עשרה מדות הרחמים נובעות מגדולתו של ה', שאין לה חקר (ולכן הוא "ארך אפים ורח חסד"), אי אפשר להמשיכו במי שמלא מעצמו ומחשיבות עצמו, שכן גדולה שייכת רק לבוה"א.

הערת קה"ת

באוה"ת נ"ך כרך א ע' תצא תוכן הענין שנתבאר, וז"ל: "ותוכן הענין כיון שיג"מ נמשכים מבחי' הגדולה מה שלגדולתו אין חקר, לכן הוא ארך אפיים וגדל חסד, לכן א"א שיומשכו במי שהוא בבחי' יש וגדלות, שאין גדולה אלא ליוצר בראשית" ע"ש.

44 מי א-ל כמוך נושא עון

"מי א-ל כמוך, נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו..." המאמר מבקש להסביר מדוע הסליחה מגיעה ל"שארית".

Micah 7:18 מיכה ז':י"ח

מיי"אל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו לאי־החזיק לעד אפו כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא:

Who is a G-d like unto Thee, that pardoneth the iniquity, And passeth by the transgression of the remnant of His heritage? He retaineth not His anger for ever, Because He delighteth in mercy.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מיכה ז, יח. באוה"ת פ' וירא כרך א צא, א מציין הצ"צ שכאן בלקו"ת נתבאר בדרך קצרה "כל מה שכי מו"ח ז"ל באריכות" וראה שם באריכות.

45 למי שמשים עצמו כשיריים

רבי אחא בר חנינא דורש "לשארית נחלתו" כך: "ולא לכל נחלתו" — למי שעושה את עצמו כשיריים. המאמר בונה על כך את הסברו לפסוק.

Rosh Hashanah 17b:1-3 ראש השנה י"ז ב:א-ג'

למי שמשים עצמו כשיריים. רב הונא רמי, קתיב: "צדיק ה' בכל דרכיו", וקתיב: "וחסיד בכל מעשיו"! בתחלה — צדיק, ולבסוף — חסיד. רבי אלעזר רמי, קתיב: "ולך ה' חסד", וקתיב: "כי אתה תשלם לאיש כמעשהו". בתחלה — "כי אתה תשלם כמעשהו", ולבסוף — "ולך ה' חסד".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

46 לך ה' הגדולה והגבורה

ברכת דוד מונה את מידות ה' בסדר הזה: גדולה, גבורה, תפארת. השמות שבהם השתמשו המקובלים הראשונים — גדולה, גבורה, תפארת — הולכים בעקבות הפסוק.

I Chronicles 29:11 דברי הימים א כ"ט:י"א

לך ה' הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כייכל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש:

Thine, O L-RD, is the greatness, and the power, and the glory, and the victory, and the majesty; for all that is in the heaven and in the earth is Thine; Thine is the kingdom, O L-RD, and Thou art exalted as head above all.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

47 מקובלים הקדמונים

במקום שבו נאמר בנוסח שלנו "המקובלים הקדומים", אור התורה על וירא גורס "לפני הפרדס ועץ חיים", ואור התורה על עקב גורס "המקובלים".

הערת קה"ת

באוה"ת וירא שם צ, א מציין "שלפני הפרדס והע"ח". ובאוה"ת פ' עקב ע' תרכט "המקובלים". במאמרי אדה"ז כתובים כרך ב ע' רכד "המקובלים הראשונים" שלפני הארז"ל.

פסקה 4

48 לגדולתו אין חקר

"גדול הוי' ומהולל מאוד, ולגדולתו אין חקר." המאמר מציג את הגדולה שאין לה חקר כמקור לחסדו של ה'.

Psalms 145:3 תהילים קמ"ה:ג'

גְּדוֹל ה' וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדוּלָתוֹ אֵין חֶקֶר:

Great is the L-RD, and highly to be praised; And His greatness is unsearchable.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמה, ג. ראה באוה"ת שם צא, ב בענין זה.

49 ארך אפים וגדל חסד

"רחום וחנון הו', ארך אפיים ורב חסד." המאמר מפרש "ארך אפיים" כ"ארוך פנים", ומסיק מכך על גדולת החסד.

Psalms 145:8 תהילים קמ"ה:ח

חנון ורחום ה' ארך אפים וגדל חסד:

The L-RD is gracious, and full of compassion; Slow to anger, and of great mercy

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמה, ח.

50 באור פני מלך חיים

"באור פני מלך חיים, ורצונו כעב מלקוש." המאמר מפרש את הפסוק על ה', המלך, וקושר את החיים והחסד ל"פניו".

Proverbs 16:15 משלי ט"ז:ט"ו

באור פני מלך חיים ורצונו כעב מלקוש:

In the light of the king's countenance is life; And his favour is as a cloud of the latter rain

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי טז, טו. ראה לעיל מסעי צג, ג.

51 ורב חסד

בין שלוש עשרה מידות הרחמים: "ארך אפיים ורב חסד ואמת." המאמר מכנה חסד בלתי מוגבל זה "מידת רב חסד".

Exodus 34:6 שמות ל"ד:ו

ויַעֲבֹר ה' עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנוּן אַרְךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וְאֱמֶת:

And the L-RD passed by before him, and proclaimed: 'The L-RD, the L-RD, G-d, merciful and gracious, long-suffering, and abundant in goodness and truth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

52 ורב חסד

הטקסט עצמו מפנה לאדרא שבפרשת נשא בוזהר, דף קל"ג ע"ב. לפי לקוטי תורה על מסעי, שם מוסבר באריכות ש"טובו אינו פוסק לעולם".

Zohar, Idra Rabba 15:134-17:147 ספר הזהר, האדרא רבא ט"ו:קל"ד-י"ז:קמ"ז

53 עיין בוזהר באדרת נשא דקל"ג ע"ב

ההערה מוסיפה הפניה לאור התורה על וירא לצד אדרא דנשא שבזוזהר, לעניין החסד שאין לו גבול שבמידת "ורב חסד".

הערת קה"ת

ראה גם באוה"ת פי וירא צ, ב.

54 קדמון לכל הקדומים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ת"ז (קכ, א). [כ].

55 קדמון לכל הקדומים

הערת קה"ת מציינת את תיקוני זוהר (דף ק"ב ע"א) כמקור לביטוי "קדמון

לכל הקדומים", הנאמר על ה', הקודם לכל דבר.

Tikkunei Zohar 120a:5 תיקוני זוהר ק"כ א:ה

... אָדָם קְדָמָאָה עֲלָאָה דְכָלְהוּ, כְּתָר עֲלִיוֹ, סְתִים וְטַמִּיר, סְתִים דְּכָל סְתִימִין, עֶלְת הָעֲלֹת, קְדָמוֹן לְכָל קְדוּמִים, בְּגִין הָאִי אָדָם קְדָמוֹן אֶתְמַר בְּעֶלְת הָעֲלֹת, וְאַהֲיָה אֲצִלוֹ אָמוֹן, וְלִהְיוֹת קְדָמוֹן אָמַר (בראשית א כו) נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדֹמוֹתֵנוּ, אֲנִי יְהִיב כָּל צִיּוּרָיו וְכָל דִּיּוּקָנָיו וְכָל תְּקוּנָיו סְתִימִין, וְכָל אֲבָרָיו דְּכָל מִינָיו, וְאֲנִי (נ"א ואנא) יְהִיב חֵילָא בְּקָה דְּאַשְׁתְּמוּדְעָנָא (דישתמודע) בְּקָה, דָּאָם לָא יְהִיב לָקָה שְׁכָל הָא לָא יְכִיל לְמַנְדַּע אָמוֹנָה דִּילִי, וּבְדָא יְהָא שְׁלִיט עַל כָּל חֵילִי ...

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

56 כי גאה גאה

שירת הים: "אשירה להו' כי גאה גאה." המאמר מביא את הפסוק כדי לתאר את גדולתו של ה', השייכת לו לבדו.

Exodus 15:1 שמות ט"ו:א

אֲזַ יִשְׁרִי־מִשָּׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַהֲבַיָּהּ Havayah וַיֹּאמְרוּ לְאֹמֶר אֲשִׁירָה לַהֲבַיָּהּ כִּי־גָאָה גָאָה סוּס וּרְכָבּוֹ רָמָה בַּיָּם:

Then sang Moses and the children of Israel this song unto the L-RD, and spoke, saying: I will sing unto the L-RD, for He is highly exalted; The horse and his rider hath He thrown into the sea

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות טו, א.

57 ולכן נקרא ארץ ישראל בשם ארץ כנען

ההערה מפנה לתחילת תורה אור על וישב, לעניין השם "ארץ כנען" כלשון הכנעה.

הערת קה"ת

ראה גם תו"א פי וישב בתחלתו ובאוה"ת פי וישב ע' רנא, ב.

58 לשון הכנעה וביטול כמ"ש לעיל

ההערה מזהה את המקום "לעיל", מוקדם יותר בלקוטי תורה על עקב, שבו מוסבר "כנען" כלשון הכנעה וביטול.

הערת קה"ת

טז, ג.

פסקה 5

59 וזהו מדת חסד לאברהם

ההערה מפנה להערת הרבי עצמו על מילים אלה, "וזהו מידת 'חסד לאברהם'"; תוכנה אינו מובא כאן.

הערת קה"ת

ראה הערת כ"ק אדמו"ר בהערות וציונים לכאן.

60 חסד לאברהם

"תיתן אמת ליעקב, חסד לאברהם, אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם." הפסוק חותם את הקטע הפותח במילים "מי אל כמוך ... לשארית נחלתו"; המאמר מציין באמצעותו את מידתו של אברהם.

Micah 7:20 מיכה ז':כ'

תַּתֵּן אֱמֶת לַיַּעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּיִינוּ מִיָּמֵי קְדָם:

Thou wilt show faithfulness to Jacob, mercy to Abraham, As Thou hast sworn unto our fathers from the days of old

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 7

67 בד"ה ויהי בשלח פרעה

ההערה מזהה את המאמר כמאמר שבתורה אור על בשלח; לפי מאמר זה, הוא עוסק בעניין "כמה ארך אפיים לפניו".

הערת קה"ת
תו"א פ' בשלח.

68 כביאור ע"פ שחורה אני

הביאור על "שחורה אני ונאווה" שם עוסק בשני סוגים של "שחורות" בנפש: ירידתה ממקומה המכובד, והתלבשותה בגוף גשמי ובמצוות הנעשות באמצעות דברים גשמיים, כגון ציצית מצמר ותפילין מקלף.

Song of Songs 7:3 שיר השירים ז:ג:

שְׁרָרְךָ אֶנֶן הִסְתַּר אֶל־יְהוָה הִמָּן בְּטֶנֶךָ עֲרַמְתָּ חֲטִים סוּגָה בְּשׂוֹשְׁנֶיהָ:

Thy navel is like a round goblet, wherein no mingled wine is wanting; Thy belly is like a heap of wheat Set about with lilies

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
לקמן שה"ש ז, ג [כך מציין באוה"ת פ' וירא צג, ב].

פסוקה 8

69 לעושי רצונו עאכו"כ

אחד משני המקומות שמציינת הערת קה"ת לאמירה: "אם לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה". המאמר מחיל זאת על הסטרא אחרא ועל אלה שביטלו את עצמם.

Nedarim 50b:10 נדרים נ' ב:י

רבי עבד לךה הלולא לרבי שמעון ברבי, כתב על בית גננא: עשרין וארבעה אלפין ריבואין דינרין נפקו על בית גננא דין, ולא אומניה לבר קפרא. אמר לךה: אם לעוברי רצונו כך — לעושי רצונו על אחת כמה וכמה. אומניה, אמר: לעושי רצונו פעולם הוה כך — לעולם הפא על אחת כמה וכמה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Makkot 24b:1-2 מכות כ"ד ב:א-ב'

באש, ולא נבכה? אמר לךה: לךה אני מצחק, ומה לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה. שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון שהגיעו לחר הצופים קרעו בגדיהם, כיון שהגיעו לחר הפית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ורבי עקיבא מצחק. אמרו לו: מפני מה אתה מצחק? אמר לךה: מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: מקום שכתוב בו "והזר הקרב יומת", ועכשיו שועלים הלכו בו, ולא נבכה?!

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת
נדרים נ, ב. מכות כד, ב.

פסוקה 10

70 וברחמים גדולים אקבצך

"לרגע קטן עזבתיך, וברחמים גדולים אקבצך". המאמר מפרש את "הרחמים

61 ואנכי עפר ואפר

דברי אברהם כשהתחנן על סדום: "ואנכי עפר ואפר". המאמר מוצא בהם את המקור לחסד שלו.

Genesis 18:27 בראשית י"ח:כ"ז

וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאֵלְתִּי לְדָבָר אֶל־אֲדֹנָי וְאֲנֹכִי עֹפֵר וָאֶפֶר:

And Abraham answered and said: 'Behold now, I have taken upon me to speak unto the L-rd, who am but dust and ashes

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
בראשית יח, כז.

62 קטנתי מכל החסדים

תפילתו של יעקב לפני פגישתו עם עשו: "קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך". המאמר מצמיד אותה לדברי אברהם "עפר ואפר".

Genesis 32:11 בראשית ל"ב:י"א

קִטְנֹתִי מִכָּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל־הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדְּךָ כִּי בְמִקְלִי עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הֵייתִי לְשֹׁנֵי מַחְנוֹת:

I am not worthy of all the mercies, and of all the truth, which Thou hast shown unto Thy servant; for with my staff I passed over this Jordan; and now I am become two camps

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
בראשית לב, יא.

63 כמ"ש באוה"ק

שם מביא אדמו"ר הזקן את ששמע מרבו על "ואנכי עפר ואפר": אברהם אמר זאת על החסד העליון שהאיר בנפשו, שאינו בריהשוואה לחסד של אצילות, כשם שהאפר אינו בריהשוואה לעץ שממנו בא.

הערת קה"ת
סי' טו.

פסוקה 6

64 אבל בחיי וגדל חסד ורב חסד זהו בבחי' א"א שלמעלה מהאצילות

על פי ההערה, Or HaTorah on Beha'aloscha מצטט את הקטע הזה, ו"רב חסד" שייכים לאריך אנפין, למעלה מאצילות.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת פ' בהעלותך ע' שלד ע"ש. וראה מאמרי אדה"ו כתובים כרך ב ע' רכז ואילך. ביאור ענין זה ובאריכות באוה"ת פ' וירא צא, ב.

65 חסד דלגאו וחסד דלבר

הטקסט מפנה לזוהר "שם" — לאידרא של פרשת נשא (133b), המצוטטת בפסוקה 4, לעניין ההבחנה בין חסד פנימי לחסד חיצוני.

Zohar, Idra Rabba 15:134-17:147 ספר הזוהר, האדרא רבא ט"ו:קל"ד-י"ז:קמ"ז

66 מושבה"כ שמעולם התהו נתהוה בחיי חסד דישמעאל

ההערה מפנה לשם לדין נרחב באופן התהוות חסדו של ישמעאל משבירת הכלים של עולם התוהו.

הערת קה"ת
ראה בארוכה באוה"ת פ' וירא צג, ב.

הגדולים" שלוש-עשרה מידות הרחמים, הנמשכות מגדולתו של ה'.

Isaiah 54:7 ישעיהו נ"ד:ז

בְּרַגַע קָטָן עָזַבְתִּיךָ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֶקְבְּצֶךָ:

For a small moment have I forsaken thee; But with great compassion will I gather thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיי נד, ז.

71 ולגדולתו אין חקר

"ולגדולתו אין חקר": המקור שממנו, לפי המאמר, נמשכות שלוש-עשרה מידות הרחמים.

Psalms 145:3 תהילים קמ"ה:ג

גָּדוֹל הוּא וּמֵהֶלֶל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֶקֶר:

Great is the L-RD, and highly to be praised; And His greatness is unsearchable

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

72 "כי כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו, מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח, להחיות רוח שפלים". המאמר מסיים בפסוק זה: הגילוי הנעלה ביותר שורה על השפלים.

Isaiah 57:15 ישעיהו נ"ז:ט"ו

כִּי כֹה אָמַר רֵם וְנֹשֵׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכֹּן וְאֵת־דְּכָא וּשְׁפַל־רוּחַ לְהַחְיֹת רוּחַ שְׁפִלִים וּלְהַחְיֹת לֵב נִדְכָּאִים:

For thus saith the High and Lofty One That inhabiteth eternity, whose name is Holy: I dwell in the high and holy place, With him also that is of a contrite and humble spirit, To revive the spirit of the humble, And to revive the heart of the contrite ones

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

73 ואת דכא ושפל רוח

הטקסט עצמו מפנה לזוהר בפרשת אמור, בסוף דף צ ע"ב, ולפירוש מקדש מלך שם, בעניין זה.

Zohar, Emor 11:36-13:46 ספר זוהר, אמור י"א:ל"ו-י"ג:מ"ו

And because G-d is served by the hand of the priest, who is holy, the priest is served by one who is sanctified by his purity, to wit, the Levite. The ordinary man, too, is served i.e. should have water poured over his hands, v. Shulcan Aruch. by one who has already sanctified himself, and thus Israel are set apart in holiness to serve the Holy One, blessed be He.' He further expounded the verse: "Salvation is the L-rd's; thy blessing be upon thy people" (Ps. 3, 9). 'We have ... ,learnt

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך מקורות מצוטטים, דרך (Public Domain); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Midrash Rabbah -- TE (Public Domain); Pardes Rimmonim (Public Domain); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Maginei Eretz: Shulchan Aruch Orach Chaim, Lemberg, 1893 (Public Domain); Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. [/https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309) [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/)

מיום חגיגי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך [/likuteitorah.com/he/likutei-torah/eikev/4/](https://likuteitorah.com/he/likutei-torah/eikev/4/)

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק